

Очевидно, що те, яким чином на практиці виглядає співвідношення соціальної політики та соціальної роботи в конкретному суспільстві, залежить від багатьох чинників. Наприклад, в суспільствах, де існують розвинуті демократичні традиції, які ґрунтуються на формальних та неформальних механізмах, соціальні працівники дійсно можуть виступати в якості впливових суб'єктів при формуванні соціальної політики держави. Або в суспільствах, в яких сформовані інституційні та фінансові умови для існування «недержавної» соціальної роботи в межах громадського та комерційного секторів, безперечно можна говорити про перетворення соціальної роботи в самостійного суб'єкта соціальної політики. Якщо ж такі умови сформовані слабо або взагалі відсутні, а соціальна робота здійснюється переважно в межах державної системи соціального обслуговування, то, відповідно, на практиці можна спостерігати реалізацію першого з названих підходів.

Список використаних джерел

1. Рамон Ш., Шардлоу С., Парслоу Ф., Родригес Ф. К. Что такое социальная работа. Ассоциация психиатров Украины, 1996. 31 с. (Серия «Социальная работа»).
2. Шанин Т. Социальная работа как культурный феномен современности. URL: <http://old.russ.ru/journal/inie/97-09-26/shanin.htm>
3. Євдокимова І. А. Соціальна політика: Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. URL: <http://www.sociology.kharkov.ua/ksocwork/images/metodichki/soc-pol.pdf>
4. Євдокимова І. А. Держава як суб'єкт соціальної політики: еволюція ідеї та сучасна дискусія. Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірка наукових праць. Випуск 20. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2014. С. 196-201.

Киселиця С. В.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ГУМАНІСТИЧНІ КРИТЕРІЇ СОЦІАЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Усталення затребуваності загальнолюдських цінностей у буденній свідомості кожної здорової людської спільноти вимагає корекції завдань, що повсякчас постають перед фахівцями, які світоглядно-теоретично мають обґрунтовувати соціально зорієнтовані дії. Відповідаючи на гуманітарні виклики сучасності, прагнемо віднайти аргументи щодо визначальної ролі гуманізму в праксеологічній царині, що є підмурівком науково виваженої комунікації в демократичному соціумі.

Сенсожиттєва роль тут відводиться саме людинознавству, його можливості технологічно, професійно, зацікавлено впливати на суспільство з метою його одухотворення і, головне, стимулювати внутрішню (психологічну) потребу в гуманізмі у максимальній кількості учасників соціальної дії. Недооцінювання нагальності вирішення цієї проблеми спричинює недостатню дослідницьку культуру, «недисциплінованість мислення» науковця, освітянина, соціального працівника і таких інших та очевидну праксеологічну деструкцію. Адже вузькоспеціалізовані знання будуть спрямовані на підготовку фахівця, здатного виконувати досить обмежену кількість економіко-господарських операцій, якщо вони не націлені на виховання духовної істоти, здатної гідно тримати «життєві удари», вміти реактивно приймати рішення та бути готовими брати громадянську відповідальність на себе. «Тому надзвичайно актуальною проблемою як для філософії, так і для особистості є вміння вчасно розпізнати та навчитися абстрагуватися від несприятливих екзистенціальних чинників, так чи інакше наявних у людському суспільстві, відносній незалежності від негативної інформації, виховання тілесної і духовної стійкості щодо життєвих негараздів, зосередженості на позитивних емоціях за будь-якого подієвого контексту. За визначенням, це завдання не вимагає надлюдських зусиль і, за бажання, доступне практично кожній мислячій та дієздатній особі» [1, с. 103].

У новітній Україні, яка, наразі, переживає суттєву суб'єкту трансформацію, подібні питання постають вкрай гостро. Посилаючись на звичні для пострадянської ментальності аргументи, «виробники та популяризатори духовності» (в міру власних моральних імперативів, посадових обов'язків, розвиненості інтелекту, професійних навичок тощо) не завжди зважають на смислову націленість будь-якої науки на конкретну, пересічну, «середньостатистичну» людину. Ця обставина пояснюється й тим, що за очевидного гуманізуючого потенціалу соціогуманітарних наук, їх загальноцивілізаційний контекст не став для переважної більшості громадян надійно обґрунтованим. На жаль, дуже часто соціально зорієнтовані науково-освітні та інші державні й громадські організації лише демонструють докази абсолютної цінності (унікальності) кожної людини та акцентують на визначальному впливові вищезазначених наук на формування громадянської свідомості.

Це не тільки не приносить очікуваного спільнотою ефекту від зосередженості фахівців на вузькоспеціалізованих знаннях, але й шкодить через незасвоєні загальнолюдські цінності на ментальному рівні – основі буденної соціально зорієнтованої дії. Тож, зазвичай, розповсюджені людинознавчі концепції або відгукуються на запити часу ситуативно, або запізно, або виправдовують існуючий стан речей споконвічними індивідуальними пошуками сенсу буття, властивого «усім часам і всім народам», або ж містять опис бажаних, ілюзорних, утопічних алгоритмів людської діяльності у відповідності із владною ідеологією.

Одним із інноваційних способів вирішення проблеми гуманізації як особистості, так і спільноти на теренах сучасного вітчизняного культурно-антропологічного простору уявляється методологія мета антропологічного потенціалізму, в якій вельмишановні автори аргументовано стверджують: «Це означає підтримку гідної, добродійної людини, здатної не лише до компетентної діяльності з імунітетом до імітацій, а й до творення людяності і у духовно-культурному, і в економічному, і у політичному вимірах соціального буття – основних вимірах, де відбувається консолідація. При цьому варто усвідомлювати, що консолідація країни – це консолідація не лише людей, а й інститутів та спільнот, серед яких найважливішими є держава та громадянське суспільство» [2, с. 193].

Справа, вочевидь, не лише в методологічній занедбаності «середньостатистичної людини» в праксеології... Радше – у недостатньо усвідомленій нагальності вирішення проблем, що постали перед науковим співтовариством і громадою, а відтак, і перед кожною адекватною, добросовісною, відповідальною особою. Позаяк світоглядний досвід повсякчас складається у вигляді особливої царини діяльності, спрямованої не стільки на науково-теоретичну інтерпретацію подій, як життєво-практичну, на кшталт буденної свідомості, що «мільярди разів повторюючись», формує унікальний вимір людської спільноти.

Видається, що саме на підґрунті аксіологічної аморфності та анархічній змінюваності правил комунікації в державі й виникає феномен соціальної байдужості. На підтвердження істинності розмислу доцільно звернутись до сентенції глибоко поважного і послідовного прихильника гуманізму: «Сьогодні ми живемо у світовому співтоваристві, де толерантність визнається як цінність. Щодо українців, звичайно, зараз ми набагато толерантніші, ніж, скажімо, 30 чи 70 років тому. Нас змінює історія. Але, хочу сказати, що поблажливість і повага до інших – наша національна риса» [3]. Припускаємо, що занадто висока здатність наших співвітчизників толерувати, може обернутися нігілізмом, конформізмом, аполітичністю, пасіонарністю, маргінальністю і таке інше. (Про це детальніше авторка висловила в [4]). Тож, щоб уникнути подібних випробувань, праксеологія повинна розробляти не тільки цільовий комплекс соціальних дій, але й чітко визначати засоби їх досягнення, головним змістовним критерієм яких має бути гуманізм.

Саме це буде свідчити про олюднений світ, демократичний соціум, який особистість повсякчас відвойовує у власній інстинктивній природі через віру в ідеали. Відповідно до них людина одухотворюється у тій мірі, в якій її віра стає переконанням, в актуальній цілокупності всіх форм реального ставлення до господарсько-економічного сегменту, діяльність в якому становить «левоу частку» основоположних інтересів; завдання в культурно-антропологічному контексті – чинити зусилля, реалізовувати громадянські права та обов'язки, особистісні прагнення, що не суперечать загальнолюдським цінностям.

Відтак, спілкування на основі гуманізму стає незаперечною консолідуючою умовою соціуму, загальнолюдською, груповою та індивідуальною цінністю водночас, надскладним морально-етичним і науково-теоретичним завданням, предметом віри у здатність Усіма разом і Кожним зокрема Тут і Зараз вирішувати нагальні соціальні проблеми. Спільність позицій, інтересів, майнового, духовного стану тощо формує впевненість не стільки у самоцінність «себе, улюбленого», як силу сумісництва, колективної дії, значущість іншої людини. Неабияка роль належить креативності власних настанов, вольових зусиль на шляху, де існують «всім миром», а реалізація мети кожного пролягає через можливості всіх. Саме така сукупність обґрунтованих і контрольованих правил соціальної поведінки людини й утворює кодекс чеснот поколінь в демократичному суспільстві.

Життєствердний потенціал феномену напруженої як внутрішньої, так і зовнішньої духовної роботи – безумовний; його зміст свідчить, що майбуття кожного із учасників соціальної дії – у наших серцях, головах, руках. Адже наше життя – унікальне і безцінне, тому ми й прагнемо зробити його ідеальним. Відтак, саме духовність стає основним критерієм існування мислячої та відповідальної особи, екзистенціальним мотивом мудрого ставлення до світу, оскільки вона єдина має свободу вибору, позаяк формальне пізнання ігнорує найсуттєвіше – воно залишає носія знань поза сенсожиттєвою межею. Спроби людини засвідчити вірність гуманному світовідношенню і можливість це довести власним прикладом в історії цивілізації виявляються бажанням сформулювати такі надійні світоглядні постулати, що створюють передумови невичерпності життєвих сил та дієвою підставою соціального оптимізму. Адже особистісна реальність втаємниченого, божественного, сакрального, одухотвореного, містичного, ірраціонального дійства у житті, на щастя, повсякчас «вислизає» від будь-якої технологічності, фіксованості, прогнозованості й об'єктивації в соціумі.

В умовах інтеграції українства у європейське співтовариство de-facto і de-jure проблема застосування творчих інтенцій людини нагально заактуалізована. Кожному соціально зорієнтованому громадянину необхідно виховувати почуття власної гідності, культивувати віру в домінанту духовного над матеріальним, дбати про міжособистісну та інституціональну гармонію. Наявністю подібних дій можемо сподіватись на гуманізацію соціуму, що є не тільки викликом науковцям, а й креативним завданням особистості, яка розуміє, що саме вона здатна самотужки одухотворювати життєвий простір, ошаслиблюючи саму себе наразі й у подальшій перспективі забезпечувати здорову спадкоємність поколінь.

Така особливість пояснюється домінуванням у людини комунікативно-різновекторної здатності адаптуватися до середовища існування через специфічну модель поведінки, не стільки рефлексивної (інстинктивно-чуттєвої), скільки рефлексивної (інтелектуально-вольової). Відтак, закономірно долучаємось до водночас методологічно вивіреної та гуманістично натхненної сентенції високошановного колеги: «Социальное, как и духовное, творчество возможно только при участии достаточного числа взрослых, неинфантильных людей, способных полагаться на собственный ум, не нуждающихся в том, чтобы их водили на помочах. Независимых от внешних авторитетов или инструкций, а имеющих мужество следовать внутреннему слову, внутреннему голосу. А на это способны только свободные существа. И само это движение есть проявление свободы» [5, с.257]. Тож і зміст соціально зорієнтованої діяльності вбачаємо не стільки в конструюванні ідеологем, скільки в оперті на колективну творчість, зокрема, ідеології уможливлення суспільних ідеалів.

Таким чином, віра у визначальну роль загальнолюдських цінностей у людському житті має розглядатися як консолідуючий мотив, що покладає на себе гуртуючу роль в одухотворенні соціуму. Оскільки сутність духовності не стільки екзистенціальна, скільки соціокультурна, для праксеології та методології соціального пізнання пошук тих життєвих істин, що здатні нас об'єднати і заміщення тих сентенцій, що нас роз'єднують має складати основу фахової підготовки соціальних працівників. Тож, можна очікувати на істотні результати лише через взаємодію науки, філософії, політології, соціології, релігії, мистецтва в контексті вивчення потреб пересічної людини. Сподіваємось, що висловлені в тезах ідеї містять соціально зорієнтовані перспективи ствердження людяного світу, оптимізують стосунки між

поколіннями, спонукають до міжособистісної гармонії і стануть ефективним доробком соціогуманітарних наук у розбудову гуманного суспільства та морально-етичну підтримку відповідальної (перед собою, родиною, країною та глобальним світом) особистості.

Список використаних джерел

1. Киселиця С. В., Шевченко В. О. Антропогенний вимір щастя у техногенному світі. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. Київ: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 139. С.103-107. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=169>(дата звернення 19.04.2021).
2. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка, 2020. 254 с.
3. Попович М. В. Толерантність – наша національна риса. Наскільки терпимим є сучасне українське суспільство? *Вісник Пенсійного фонду України*, 2011. № 14. URL: <http://www.filosof.com.ua/Conference/Tolerant.doc> (дата звернення 23.04.2021).
4. Киселиця С. В. Парадокси толерантності у контексті життєвої мудрості. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія»*. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. Вип. 31 (364). С.59-66. URL: <http://philosophy-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/373/387/> (дата звернення 17.04.2021).
5. Мамардашвили М. К. Философия и свобода. *Мой опыт нетипичен*. Санкт-Петербург: Азбука, 2000.400 с.

Кривоконь Н. І.,

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи
Національний університет «Чернігівська політехніка»(м. Чернігів, Україна)

НАСНАЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Проблематика розвитку методологічних засад соціальної роботи уявляється нам актуальною з огляду на важливість пошуку науково обґрунтованих пояснень різноманітним новітнім тенденціям і явищам, притаманним сучасному суспільству, зважаючи на необхідність виявлення й упорядкування теорій, закономірностей, які дозволяють коректно систематизувати та узагальнювати набутий, та такий, що на разі формується, соціальний досвід, а також віднаходити адекватні, раціональні й валідні прийоми реагування на ті чи інші виклики, ризики та негаразди, котрими постійно наповнюється наше мінливе повсякдення.

Методологія, власне, постає своєрідною самосвідомістю будь-якої науки, визначаючи шляхи ефективного вирішення різноманітних її завдань, розкриває загальний підхід до організації та регулювання усіх видів діяльності людини. В українській Енциклопедії освіти вказується, що «в широкому розумінні методологію тлумачать як систему принципів і способів побудови теоретичної та практичної діяльності, а також як вчення про цю систему» [1, с. 498]. В контексті соціальної роботи методологія має забезпечувати вивчення всіх компонентів наукової, пізнавальної та перетворюючої діяльності в означеній царині, дозволяти відслідковувати важливі їх взаємозв'язки, досліджувати способи формування нового знання, виявляти механізми відношень особистості, соціуму, моральності, цінностей, культури тощо. Досягнення сучасної методології мають збагачувати соціальну роботу як самостійну, самодостатню, інтегровану галузь знань, базовану на практиці, а також повинні забезпечити той концептуальний каркас, завдяки якому умістовлюються теоретична база, категоріальний апарат, предметне поле в соціономічних дослідженнях, а також виразняються принципи та методи самої практичної соціальної роботи.

Вихідними пунктами і передумовою теоретичних й емпіричних пошуків в межах конкретно-наукової методології виступають принципи та методи. Дану публікацію хочемо присвятити характеристиці наснаження як принципу та методу сучасної соціальної роботи.